VILNIUS Ketvirtadienis, 1930 m. Gegužės mėn. 15 d. IV metai

VISŲ ŠALIŲ PROLETARAI, VIENYKITĖS.

Pirmyn!

№ 10 (66)

Kas vergo retežių nedrįsta numest—
Tas laisvas niekuomet nebus! J. Janonis.

SOCIALDEMOKRATŲ ORGANAS.

KORESPONDENCIJOS Adr.: Wilno, Urząd Pocztowy 1. Skrytka Nr. 115. Red. adr. ul. Bonifraterska 6—2.

EINA DU KARTU PER MĖNESĮ

Prenumerata: Lenkijoj metams 4 auks., pusei metų 2 auks. Lietuvoj metams 4 litai, pusei metų 2 lit. Užsieniuose dvigubai. Atskiras numeris 20 sk.

Steigiamąjį Seimą prisiminus.

1896 metais Lietuvos visuomenėj pirmą kartą buvo iškeltas Nepriklausomos Lietuvos reikalavimas. Tais metais Lietuvos Socialdemokratų Partija įrašė nepriklausomybės reikalavimą į savo programą. 1905 metų revoliucija, socialdemokratams vadovaujant, išjudino plačiuosius Lietuvos darbininkų ir valstiečių sluoksnius, įtraukė juos į kovą prieš caro vergiją, už Lietuvos laisvę. Po didžiojo karo, revoliucija Rusijoj ir Vokietijoj, davė galimybės Lietuvos liaudžiai apsispręsti ir leido susikurti Nepriklausomai Lietuvai. Be revoliucinių perversmų Rusijoj ir Vokietijoj, be plačiųjų Lietuvos gyventojų masių aukų, nebūtume turėję Nepriklausomos Lietuvos. Caro kalėjimuos, ištrėmimuose, pagaliau išsivadavimo karo frontuose geriausieji Lietuvos liaudies sūnūs kentėjo ir žuvo už savo šalies ir žmonių laisvę. 1920 metais Lietuvos gyventojai pirmą kartą okupantų neslėgiami išrinko demokratiško balsavimo būdu Seimą, kuriam ir pavedė nutiesti pagrindus, iš istorijos nebuities prisikėlusiai Lietuvai. 1926 metais gruodžio 17 d. Lietuva, dar neįstiprinusi savo laisvės, patenka į naują, sunkią ir kruviną okupaciją, tik šį kartą mūsų šalį pavergė ne caro kazokai ir ne kaizerio žandarai, bet „savi“, „tautiški“ užgrobikai smurtininkai.

1920 m., kada Lietuvoje rinkosi St. Seimas, pokarinės revoliucijos bangos buvo aukščiausiame pakilime. Ir juodžiausieji reakcininkai tada dar nedrįso liaudžiai pasirodyti tikroje šviesoje. Jie tik vėliau, revoliucijos bangoms atslūgus, numetė savo rusvas demokratiškas plunksnas ir parodė savo tikrąją reakcingą ir plėšrią prigimtį. Galima šiandien spėlioti, kaip būt atrodžiusi Lietuva, jei į ją, 1918—19 metais, nebūtų įsiveržusi Rusijos raudonoji armija, nešanti Lietuvai, radikaliais šūkiais pridengtą, naują svetimųjų okupaciją. Tikrai galima pasakyti, kad Lietuva kitaip šiandien atrodytų. Karas su bolševikais nusilpnino ir suskaldė Lietuvos darbininkų judėjimą ir davė galimybės reakcininkams, iš pat pirmųjų Lietuvos kūrimosi dienų, įstiprinti joje savo pozicijas. Del karo su bolševikais ir Lietuvos St. Seiman daugumuje praėjo reakcininkai klerikalai, kurie bet gi, revoliucinio pakilimo metu, afišavosi kuo griežčiausiu demokratiškumu ir radikališkumu socialinių reformų srityje.

St. Seimas turėjo uždavinį nutiesti Lietuvos tvarkymosi pagrindus ir pravesti žemės reformą, kuri buvo viens iš svarbiausių revoliucinės liaudies siekimų. **Konstitucija ir žemės reforma** tai yra St. Seimo žymiausieji darbai. Jau 1905 metų revoliucijos metu žemės reforma buvo vienas iš svarbiausių naujosios Lietuvos klausimų. Caro reakcija tą klausimą, kaip ir kitus, laikinai palaidojo. Bet neilgam. Rusijos 1917 m. revoliucija padarė žemės klausimą ir Lietuvoje vėl aktualiu ir bet koki visuomenės grupė, norinti turėti Lietuvoje įtakos, turėjo žemės klausimu aiškiai pasisakyti. Tą supratę Lietuvos klerikalai ir savo demokratiškumu ir garsinamu „radikališkumu“ žemės klausime, sugebėjo St. Seime užimti vyraujančią vietą. Bet priėję prie valdžios reakcingieji klerikalai toli gražu savo radikališkų pažadų žemės reformos srity neįvykdė. Dvarininkų žemės ir miškai nebuvo be mokesnio atimti ir atiduoti žemę dirbantiems; naujakuriai, palikti be paramos, apsunkinti išperkamaisiais mokesniais, tik per

vargą kuriasi; žemės reforma klerikalų rankose virto net įrankiu kovai prieš sąmoningesnius ir organizuotesnius Lietuvos darbininkus. Dvarininkų luomas, klerikalams paėmus į savo rankas žemės reformos vykdymą, nebuvo galutinai ekonomiškai sunaikintas, tas parazitiškiausias elementas, šimtmečiais čiulpęs Lietuvos liaudies kraują, dėka klerikalams užsiliko, o po 1926 m. gruodžio perversmo vėl užsirioglino ant liaudies sprando.

Kitas St. Seimo uždavinys — konstitucija, priimta 1922 metais, tuolaikiniu metu negalėjo būti kitokia kaip **demokratiška.** Per didelė tada tebebuvo dar revoliucinė įtaka mūsų gyvenimui iš Vakarų ir Rytų, per gyva tebebuvo atmintis kovų del nepriklausomybės, **kurios buvo kovojamos ne tik del nepriklausomos, bet ir demokratiškos Lietuvos.** Del tokios Lietuvos, kaip ji šiandieną yra, del Lietuvos, kurioje dvarininkai ir juodašimčiai šeimininkauja, nė vienas darbininkas ir valstietis nebūtų ėjęs kovoti. Todel St. Seimas, nežiūrint jo reakcinės daugumos, turėjo priimti ne kitokią, kaip tik demokratišką konstituciją, kuri, bent popiery, užtikrino liaudies daugumai sprendžiamą įtaką į valstybės tvarkymą. Tiek konstitucijos demokratiškumas, tiek žemės reforma, pasirodė bet gi ne ilgo amžiaus. Pačiame St. Seime reakcingoji jo dauguma tik gyvenimo verčiama buvo demokratiška ir radikali. Jos reakcingi palinkimai pasireiškė kasdieninėj valstybės gyvenimo praktikoj ir ilgainiui iš demokratiškumo liko tik vardas. Kai liaudis 1926 m. rinkimuose pareiškė savo demokratišką valią, tas tuoj sukėlė į kojas visus reakcinguosius gaivalus ir patys krikščionys demokratai, S. Seimo konstitucijos „kūrėjai", pasikubino tą konstituciją apspiaudyti ir kojomis sumindžioti.

Gruodžio putčas 1926 metuose buvo reakcijos maištas prieš St. Seimo konstituciją ir žemės reformą. Su aktingu ar tyliu visų buržuazinių grupių pritarimu, lietuviška reakcija 1926 m. gruodžio 17 d. parodė Lietuvos liaudžiai, kad St. Seimo garantuotos liaudies teisės buvo tik popierinės teisės. Krikščionims demokratams gruodžio putčas davė progos peržegnoti savo netolimą praeitį ir galutinai grįžti į savo prieškarinę dvarininkų ir storkaklių pataikūnų rolę. Valstiečiai liaudininkai per gruodžio putča tikėjosi atsikratyti valstiečių masių jiems primestos koalicijos su darbininkais ir biednesniais valstiečiais. Jų širdis linko į koaliciją su klerikalais ir tautininkais, o gruodžio putčas turėjo ir rankas tam atplaidoti. Gruodžio putčas sujungė visą Lietuvos reakciją jos kovoje prieš liaudies teises ir, nors greit reakcijos tarpe prasidėjo peštynės, bet gruodžio putčo „idealai" ir šiandien tebevyrauja.

Gruodžio perversmas pastatė prie Lietuvos valstybės vairo revoliucijos metu parblokštą reakciją. Didžiausieji liaudies laimėjimai, **demokratiška konstitucija ir žemės reforma,** liko panaikinti. Berods, iš naujakurių visos padalytos žemės niekas nebegali atimti, tos žemės dvarininkams nebegalima grąžinti, užtat galima dvarininkams už atimtą žemę brangiai liaudies pinigais užmokėti. Tautininkai tą ir daro. Dar neišdalyta dvarų žemė ir miškai grąžinami dvarininkams, už išdalytą žemę dvarininkams brangiai apmokama. Lietuvos bežemiai turi palaidoti savo viltis gauti žemės, o gavusieji yra apkraunami aukštais išperkamaisiais mokesniais, kurie ilgus dešimtmečius bus sunki našta. **Diktatūros politika, žemės reformos atžvilgiu, yra dvarininkų politika.** Steigiamojo Seimo garsūs pažadai, tautiškai reakcijai siaučiant, nuėjo po velniais, iš jų neliko nieko. Nepriklausoma Lietuva, reakcijos rankose, liaudžiai nėra ir negali būti prielankesnė, kaip caro Rusija.

Iš St. Seimo proklamuotų demokratinių Lietuvos gyventojų teisių, neliko nė šešėlio. „Vardan Dievo Visagalio" proklamuotą konstituciją pakeitė plikas kumštis ir savų „tautiškų" budelių sauvalė. „Tautiškomis" plunksnomis apsirengęs caro žandaras šeimininkauja Lietuvoje dar šlykščiau, kaip caro laikais. „Tautiškos" reakcijos metu tauta neturi balso, o tuo tarpu lenkiški dvarininkai ir kitatautiški miestų turčiai yra šalies ponai. Už savo atgaunamus dvarus ir miškus, revoliucijos apipešioti magnatai Radzivilai, Komarai, Karpiai, Pliateriai, Tyškevičiai ir kitokie teikiasi retkarčiais parodyti savo „tautišką" veidą ir nebesigėdi net kai kada prabilti ir lietuviškai. Tai yra „tautiškas" fašistų „laimėjimas".

Lietuvos liaudis jau ketvirti metai neša sunkų pavergėjų reakcininkų jungą. Kova prieš fašistinę reakciją jau pareikalavo daug aukų ir dar jų pareikalaus. Bet kova liaudies bus laimėta. Nuvertus reakcininkų šaiką laisvoj, demokratinėj Lietuvoj susirinks naujas Steigiamasis Seimas, kuriame vyraus ne klerikaliniai veidmainiai, bet revoliucinės liaudies reikalų reiškėjai, ir nuties naujus mūsų krašto tvarkymosi pagrindus.

Švedų paskola.

Pereitame „Pirmyn" Nr. buvo jau rašyta apie švedų degtukų sindikato paskolą „tautos vadams". Dabar, paskelbus sutarties tekstą, galima gauti aiškesnį vaizdą del tos paskolos sąlygų „gerumo".

Jau buvo pažymėta, kad švedai, duodami paskolą, daro visai neblogą biznį. Paskola apmokama „normaliais" nuošimčiais, realizuojama žemu emisijos kursu, apdraudžiama pirmos eilės hipoteka, amortizuojama pradedant 1935 metais. Tokiomis sąlygomis kle-

kvienas rimtas paskolos ieškotojas, ir neatiduodamas svetimo kapitalo eksploatacijai viena iš žymesnių savo pramonės šakų, gali paskolą gauti. Lietuvos diktatoriai, imdami paskolą „normalėmis" sąlygomis, duoda svetimam kapitalui virš „normos" dar visą pramonės šaką 35 metams eksploatuoti. Tuo būdu „normalės" sąlygos darosi nebenormalės, „lengvos" paskolos sąlygos, virsta sunkiomis, paprastas biznis primena licitaciją. Tik susmukusi Lietuvos ūkio padėtis ir riebūs kyšiai galėjo privesti prie tokios paskolos ėmimo. Kaune kalba, kad švogerių klika, Chodokauskaičių nujodytieji diktatoriai, gavę milijoną litų kyšio, kiti gi „tautos vadai", žiūrint rango, po mažesnę sumą. Bet būtų klaidinga vien tik kyšiais paskolos sąlygas aiškinti. Užsienio kapitalistai žino katastrofingą Lietuvos valstiečių būklę, tuo jie ir pasinaudojo pasiglemždami Lietuvos degtukų pramonę.

Pirmomis „džiaugsmo" dienomis Lietuvos diktatoriai skelbė, kad švediškas dektukų monopolis būsiąs labai naudingas. Peržiūrėjus, ne „L. Aido" už kyšius rašytus straipsnius, bet pačią sutartį, gaunasi visai kitoks įspūdis. Degtukų kaina stabilizuota tiktai iki 1933 m. sausio 1 d. Po to laiko ji gali būti pakelta ir, be abejo, bus pakelta, nes kainos keitimo sąlygos yra nustatytos tokios, iš kurių tik degtukų sindikatas turės naudos. Verta arčiau toms sąlygoms prisižiūrėti Degtukų kainai apskaičiuoti imama: darbo mokesnis (40%) ir medžiagos kainos (medis 30%, kaliumchloratas 20% ir fosforas 10%). Be kyšių šitokias kainos keitimo sąlygas vargiai ir sukti „tautos vadai" nebūtų įrašę į sutartį 35 metams Dalykas tame, kad darbo mokesnio dalis produkto kainoje yra dydis nepastovus. Jei prileisti, kad šiandien ji sudaro 40% produkto kainos, tai po metų kitų, ji gal nukristi iki 20%, ar dar žemiau. Racjonalizacijos prasmė tame ir yra, kad darbo mokesnio nuošimtis produkto kainoje yra spaudžiamas žemyn. Juo tobulesnės mašinos ir darbo organizacija, juo našesnis darbas, o tuo pat ir darbo mokesnio dalis produkto kainoje mažėja. Prileiskime, kad šiandien darbininkas per dieną pagamina 50 dėžučių degtukų, tai, įvedus geresnes mašinas, jis galės pagaminti per tą pat laiką 100 dėžučių. Tada ir darbininko atlyginimas degtukų kainoje per pusę nukris. Degtukai, didėjant darbo našumui, turėtų pigti. Lietuvoje, dėka racjonalizacijai ir „tautos vadų" sutarčiai ne degtukai pigs, bet švedų sindikato pelnas didės. Net, jei degtukų kainos paliks ir tos pačios ir tai, gerinant fabrikų įtaisus, švedų kapitalistų pelnas didės. Lietuvos degtukų pramonė buvo atsilikusi, parazitiška, todel, pertvarkydami ją, švedai tikisi turėti itin riebaus pelno ir visai ne dyvai, jei nepasigailėjo poros milijonų litų kyšių „tautoms vadams", už taip idiotiškai nustatytas sąlygas degtukų kainai apskaičiuoti. Sutartyje formulė, apskaičiavimui degtukų kainos keitimo, yra priimta kuo paprasčiausia, be galo suprastinta ir tik kapitalistams naudinga. Lietuvos vartotojas mokės ir permokės savo centus švedų „geradariams", o „tautos vadai", pardavę Lietuvos vartotojų reikalus, jau dabar gavo savo „dalį".

Sutartis neapsaugo nė degtukų eksporto. Berods, švedai pasižada eksportuoti kas met 12 milijonų dėžučių degtukų ir 1000 tonų degtukų šiaudelių, bet už neeksportavimą yra numatoma tiek maža bausmė, jog galima laukti mūsų dektukų eksportą žymiai mažėjant.

Blogiausion padėtin „tautos vadų" sutartis stato Lietuvos dektukų pramonės darbininkus Sutarty yra skyrius nukreiptas išimtinai prieš darbininkus. Štai kaip jis skamba „Neišvengiamų nelaimių atsitikimais (force majeure), kaip karo, revoliucijos (!!) visuotinės mobilizacijos, blokados, gaisrų, gamtos nelaimių, **visuotinio streiko arba kitų darbininkų sukeltų neramumų**" (skaityk ekonominių streikų K.S.) metu švedų sindikatas galės **be muito** įvežti degtukus iš užsienio (11 str.). Šitas straipsnis duoda aštrų ginklą švedų sindikatui prieš darbininkus. Užteks darbininkams sustreikuoti, degtukai be muito plauks į Lietuvą. Tarptautinis sindikatas, tarptautinis ir streikalaužiavimas! Daugiau apie darbininkus sutartis „nesirūpina". Užtenka, kad atiduoda juos beginklius į išmėgintus tarptautinių engėjų nagus, sakau beginklius, nes neorganizuotus. Darbininkų ekonominės organizacijos išardytos, darbo apsaugos ir kolektyvių sutarčių nėra. Darbininkų atleidinėjimas ir užmokesnio nustatymas ateity pareis nuo vieno sindikato, kurio rankose yra toks kovos įrankis, kaip įvežimas be muito degtukų streiko metu. Netrūksta nė pasityčiojimo iš darbininkų. Sutarties 2 str. sako, jei del racjonalizacijos, ar kai kurių dirbtuvių sustabdymo, dalis darbininkų netektų darbo, tai po 3 metų kursiamame popierio fabrike darbo bus. Jei darbininką šiandien atleis, tai po 3 metų sindikatas jam ir vėl duos progos uždarbiauti popierio fabrike! Tai visas „tautos vadų" „rūpesnis" darbininkais. Daugiau apie darbininkus nė žodžio. „Tautos vadams" kyšiai yra daug svarbesni, negu visi Lietuvos darbininkų reikalai krūvon suimti.

Chadokovskaičių valdžiai tipinga šitoks dalykas: Tūbelis, kaipo ministerių pirmininkas, bendrai su savo liurbavotu švogeriu Smetona, įgalioja pats save,

---

Jurgis Irvėnas.

Lėlė ar darbo moteris?

Fašistų pavergtosios Lietuvos kasdieninė spauda skaitančiam daro kuo blogiausio įspūdžio Kitaip vargiai ir gali būti, nes ten, kur raudonas cenzoriaus pieštukas gyviausių ūkio ir socialinės politikos klausimų į laikraščių skiltis neįleidžia, laikraščiai turi pasitenkinti nepavojinga medžiaga. Tokiu būdu, kasdieninė ūkio ir politikos spauda Lietuvoje virto vietos žinučių ir skandalų spauda. Pigi erotika, kokią prityrę reporteriai iš miesto „landynių" pateikia, ir skysti nepolitiniai straipsneliai mūsų spaudoje atstoja rimtą medžiagą, kurią esame pratę skaityti rimtoje užsienių spaudoje.

Taip jau yra, kad visada juodžiausios reakcijos metais įsiviešpatauja smulkių, suglebusių miesčionių mėgiama gašli erotika. Juk ir Rusijoj, po 1905 m. revoliucijos įsivyravus reakcijai, gimė įvairios „laisvosios meilės lygos" ir panašūs nasveiki padarai. Reakcinėj tylumoj ir suglebime sumenkėja smegenų veikimas, užtat „tautiškoj" atmosferoj instinktai ir muskulai kur kas daugiau dirba. Todel ne dyvai, kad ir lietuviškoj kasdienėj spaudoj randame tokių sultingų rašinių, kaip „kodel mūsų inteligentai neveda" ir p. Žurnalistai tokias temas iš visų pusių apuosto, apšniukinėja ir vaišina jomis skaitytojus. Krikščioniškas „Rytas" su dideliu atsidėjimu tyria klausimą, kodel mūsų inteligentai geriau linksta, kaip gegutės, į svetimą lizdą savo kiaušinius dėti, negu vesti ir kurti savo šeimynas.

Gal kas iš draugų paklaus, kas gi mus apeina, ką „Rytas" apie inteligentų vedybos rašo? Tegu, po šimts keturiolikos, jie visi būna kavalieriais—pasakys toks draugas! Tegu ir taip, bet visgi neprošalį bus pažiūrėjus kai kada ir „Ryto" išvedžiojimus. Šiame atsitikime dievobaimingų davatkų „Rytas" inteligentų vedybų baimę aiškina labai suprantamai. Pasirodo, inteligentai neveda todel, kad neturi pinigų poniai užlaikyti, o miesčioniškos ar sumiesčionėjusios panelės negauna vyro todel, kad bijo namų ruošos darbo ir norėtų būti „damomis". Šitoks aiškinimas visai atatinka

kaipo finansų ministerį, sudaryti su švedais sutartį. Toje sutarty Tūbelis pasižada, kaipo finansų ministeris, išleisti visus degtukų monopoliuį gyvendinti reikalingus įstatymus ir taisykles. Ir įgaliojimą, ir sutartį, ir įstatymus bei taisykles su tuo surištas, ir sutarties vykdymo kontrolė viskas yra rankose pono Tūbelio. Jokios kitos kontrolės nėra. Ponas Tūbelis yra pradžia ir galas, kontrolerius ir kontroliuojamasis, įstatymų leidėjas ir vykdytojas. Tūbelis, o ypač jo energinga prietelka, mėgsta 1 tą, o juo labiau milijoną litų. Tas milijonas atidengia paslaptį, kodel sutartis su švedais per pusantrų metų vėžlio greitumu žengė pirmyn, o prieš galą per pusantros savaitės šuoliais ir galvatrukčiais bėgo prie galo ir visai netikėtai liko pasirašyta.

Žinoma, galima pasakyti, kad Lietuvai ne Tūbelio ir jo artimųjų kyšiai, bet sutarties turinys svarbu. Tegu ir taip. Ir kaip tik del sutarties turinio Lietuvoje maža kas džiaugiasi. Nei vartotojas, nei darbininkas, nei biednesnis valstietis iš sutarties sau nieko negaus. Dar paskola negauta, o jau laukia jos „tautiškieji" lenkų dvarininkai. „Tautos vadai" jiems grąžino žemes, taigi prie žemės turi pridėti ir kapitalo, nes kitaip negi pakelsi žemės ūkį. Lietuvos valstiečiui ir darbininkui iš švedų paskolos teks tik nuošimčiai mokėti.

Ks. Sr.

„Demokratijos krizis".

Del Daktaro J. Gelvonio knygutės „Demokratybės krizis ir Lietuvos konstitucijos reforma". Ryga 1930 m. 16 psl. kaina 20 cnt.

Su dideliu įdomumu imame į rankas Dr. Gelvonio knygutę aukščiau paduota antgalve. „Demokratybės krizis" tai šių dienų aktualiausias politinis klausimas. Ypač mums, Lietuvoje, ant savo sprando nešantiems diktatūros jungą, ne tik įdomu, bet ir būtina pažinti „demokratijos krizio" esmė. Nerasi šiandien Lietuvoj demokrato, juo labiau socialisto, kurs nestatytų sau klausimo: ar fašistinė diktatūra yra bendras kapitalistinės visuomenės plėtojimosi etapas, ar vien tik padaras tam tikrų laikinų ir vietinių sąlygų. Mūsų fašistai, kaip žinome, stengiasi paremti savo viešpatavimą tariamu „demokratijos kriziu", kurs esą pasireiškiąs visuose demokratiškuose kraštuose. Anot fašistų, demokratiniai parlamentarinė tvarka nebeatatinkanti šių dienų reikalavimus, esanti nepajėgi rišti painius ekonominius, socialinius ir politinius šių dienų klausimus. Jokių įtikinamų įrodymų, savo argumentams paremti, fašistų spauda nepatiekia, visas nerimtas šauksmas apie demokratybės subankrutavimą leidžia manyti, kad tai yra daroma vien del noro savo viešpatavimą pratęsti. Taigi, pasiėmus rašyti apie demokratijos krizį, reikėtų pirmon galvon atsakyti klausimas: **ar yra demokratijos krizis?** Prie to klausimo Dr. Gelvonis ilgiau nesustoja. Jis demokratybės krizį ima kaipo įrodytą faktą ir ieško to reiškinio priežasčių buržuazijos baimėj netekti politinės, o kartu su tuo ir ekonominės viršenybės visuomenėj. Parlamentarinė demokratija buržuazijos interesams yra pavojinga, todel buržuazija daro pastangų demokratines piliečių teises siaurinti, arba ir visai panaikinti. Mes galime tik palinkėti, kad kiekvienas mąstantis darbininkas Dr. Gelvonio knygutę atsidėjęs perskaitytų, iš jos jis supras, kodel mūsų „tautiškieji" gaivalai taip nekenčia demokratijos. Kartu negalime nepastebėti ir kai kurių netikslumų ir neaiškumų Gelvonio išvedžiajimuose.

Negali būti ir nėra vienokio demokratijos įvertinimo. Kiekviena visuomenės klasė į valstybės tvarkymosi formą žiūri savo interesų akimis: Kas valstiečiui bežemiui naudinga, tas dvarininkui gali būti smertis; kas išeina darbininko naudon, tas kapitalisto kišenei gali duoti ir nuostolių; kas patinka laisvų pažiūrų inteligentui, tas klerikalui gali atrodyti velnio padaru ir t. t. Demokratinė tvarka Lietuvoje Lietuvos dvarininkams atėmė apie pusę milijono hektarų žemės, todel visai suprantama, kad dvarininkai į demokratiją žiūri labai nepalankiomis akimis. Suprantamas yra ir buržuazijos nepasitenkinimas iš demokratijos, nes be „supuvusios demokratijos" nebūtų nei 8 valandų darbo dienos, nei socialinio draudimo, nei darbo apsaugos. Pagaliau darbininkai, bendrai su biednaisiais valstiečiais, naudodamiesi demokratine santvarka, gali ir visai valdžią atimti iš buržuazijos. Išeidamos iš savo interesų, turtingosios visuomenės klasės ir yra priešingos demokratinei tvarkai. Iš to priešingumo ir gimė taip vadinamas „demokratijos krizis". Dr. Gelvonis, remdamies Pietų Slavijos, Italijos, Ispanijos, Lietuvos ir kitų kraštų patyrimais, prieina išvadų, kad „matomai, šių dienų visuomenės būsena yra reikalinga geriau pritaikintų valstybės formų". Čia pasilieka neaišku: prie ko valstybės formą reikia geriau „pritaikinti", ar prie interesų tų visuomenės sluoksnių, kuriems demokratija yra pavojinga, arba prie interesų darbo masių, kurioms demokratinė tvarka ir be „pritaikymo" gali būti naudinga.

---

mūsų meterialistišką pažiūrą, einant kuria, visuomeninių idejų ir sąmonės paslapčių išaiškinimas glūdi visuomenės buity.

Mūsų nuskurusioje Lietuvoje matome gimstant naują, tautišką poniją. Vykstantis socialis pasiskirstymas kartais patiekia ir labai komiškų vaizdų. Kiekvienas inteligentas, kuris nori šį tą reikšti, žut būt nori prisiveržti prie ponų stalo ir būti panašus į tikrą poną. Ne be reikalo juk tam tikru laiku ponaujančių klasių pažiūros ir įpročiai visur ir visada yra to laiko pažiūros ir įpročiai.

Lietuviška, naujai iškepta ponija, nori pasivyti ir del to pamėgdžioja svetimų šalių turtingąjį sluoksnį. Bet mūsiškiams tautiškiems ponams trūksta ilgametės anglų ar prancūzų ponų kultūros, jie primena daugiau chamiškus „naujaturčius", pralobusius iš šmugelio ir žulikyščių. Gabus satirikas turėtų puikios medžiagos pašaipai toje tautiškoje lietuvių ponų patriotų kompanijoj. Reikia tikėtis, kad susilauksime rašytojų, kurie pažiūrės arčiau į tuos naujai paviršiun išplaukusius mūsų ponus.

Bet ponų stalas ne visiems yra patiestas. Lietuvoje matome visą eilę „irgi inteligentų", kurie turi tenkintis sausais trupiniais nuo gardaus ponų stalo. Jie norėtų būti ponais, bet negali. Tai yra tarpiniai elementai, tarp ponų stalo ir beturčių proletarų. Mes matome, kaip tokie „inteligentai" uodegas vizgina prieš šių dienų galinguosius ir laukia trupinių iš ponų rankų, nors iš jų labai retas į ponų tarpą beįsiperša.

Politiniai šitokie inteligentai, neturėdami pastovios socialiniai ekonominės bazės, taip pat svyruoja tarp turtingųjų klasių ir tarp proletariato. Apie tokius inteligentus čia ir kalbame. Darbininkų tarpe nėra kalbos apie baimę darbo ar kokį nors plytlaižiavimą. Darbininkė moteris žino, kad darbas žmogaus nežemina. Jai nėra tokio klausimo, ar kokio nors pašto valdininko ponі-žmona gali, nežemindama savęs, pati krosnį pakurti, valgį gaminti, ar baltinius skalbti.

Mūsų laikraščiuose nemažai rašoma moterų klausimais, kai kurie laikraščiai moterų klausimuose nuduoda net pažangumą. Tikrenybėj bet gi mūsų šviesuomenėj perdėm tebeviešpatauja mieščioniška pažiūra

Dr. Gelvonis yra socialistas marksistas, todel iš jo galima buvo laukti, kad jis ir vengdamas „receptų" vis tik tą klausimą aiškiau nušvies. Šiuo metu situacija yra toki, kad **buržuazija ir dvarininkai demokratinę tvarką puola, o darbo masės ją gina. Diktatūros šalyse prieš darbo liaudį stovi uždavinys nuversti diktatūrą ir įgyvendinti demokratinį visuomenės tvarkymąsi.**

Dr. Gelvonis nepraveda aiškaus skirtumo tarp demokratybės ir parlamentarizmo, o skirtumas yra milžiniškas. Bajoriškas parlamentarizmas Lenkijoj ir Lietuvoj, prieš jas padalysiant, Anglijos parlamentas iki 19 amžiaus trisdešimtųjų metų, Prūsų prieškarinis parlamentas ir tiems panašūs parlamentai buvo ne kas kitas, kaip tam tikra turtingųjų klasių diktatūros forma. **Demokratiniai parlamentarinė** valstybių forma yra labai nesenos kilmės ir, kas svarbiausia, ją iškovojo ne buržuazija, bet darbo masės. Veik nėra tos valstybės, kur buržuazija, be darbo masių spaudimo, būtų įgyvendinusi parlamentarinę demokratiją, kaip ji šiandieną kultūringose šalyse yra suprantama. Užtenka priminti Anglijos ar Austrijos darbininkų garsias kovas už visuotiną balsavimą. Daugelyje valstybių, tame skaičiuje ir naujai besikūriančioje Lietuvoje, tik pokarinė **proletarų** revoliucija įgyvendino demokratinę santvarką. Todel be jokio perdėjimo galime tvirtinti, kad parlamentarinė demokratija yra darbo masių iškovota. Buržuazija, nors ir paskelbė savo laiku „žmogaus teises", bet toli gražu tų „teisių" neįgyvendino. „Trečiasis luomas"—miesčionija, prėjo prie valdžios gražiais šūkiais ir dideliais vidujiniais priešingumais nešina. Tie tai priešingumai ir neleido buržuazijai įgyvendinti demokratiško parlamentarizmo santvarkos. Darbininkų klasei, norint kilti, reikėjo iškovoti demokratišką santvarką, kaipo pagrindinę, būtiną sąlygą, be kurios joks organizavimasis ir kilimas yra neįmanomas. Pokariniais metais rusų bolševikų praktika pamynė demokratiškumą, bet tai yra išaiškinama Rusijos karo meto sąlygomis, kada bolševikai pastvėrė valdžią. Prieš karą ir bolševikų programa reikalavo Rusijoj įgyvendinti **demokratinę** respubliką. Vakarų Europoj Rusijos bolševikų metodai neprigijo ir rusų valdžios palaikomos komunistų partijos nyksta. Darbininkų judėjimui ir dabartinio „demokratijos krizio" metu demokratija yra pagrindinė sąlyga gerinti savo buitį ir eiti prie socializmo įgyvendinimo. Be demokratijos nėra savarankaus socialistinio darbininkų judėjimo, o be darbininkų judėjimo nebūtų demokratinės santvarkos.

Nenorime perdėti formalės demokratijos reikšmės, gerai žinodami, kad balsavimo teisė, dažnai yra tik teisė pasirinkti savo išnaudotoją, bet tas pareina juk nuo to, kas balsavimo teise naudojasi. Sąmoningo ir organizuoto darbininko rankose balsavimo teisė yra galingas įrankis kovoj už šviesesnį rytojų, tuo tarpu tamsiam, suvargintam darbininkui balsavimo teisė gali ir nieko neduoti. Bet, kaip bebūtų, be formalės demokratijos darbininkų kova del socializmo yra negalima. Engelsas savo raštuose pakartotinai yra pabrėžęs demokratinės tvarkos svarbą darbininkų judėjimui ir jis demokratinę respubliką vadina net specifine valstybės forma, kurioj darbininkų išsivadavimas iš kapitalizmo naudojimo yra galimas.

Taip vertindami demokratiją darbininkų judėjimui lengvai suprasime, kodel fašizmas įsigali ne toliau pažengusio, bet kaip tik daugiau atsilikusio kapitalizmo šalyse. Toliau pažengusio kapitalizmo šalys daugumoj yra ir stipraus darbininkų judėjimo šalys. Todel fašizmas tose šalyse **negali** įsigalėti. Atsilikusiose šalyse, kur darbininkiškas judėjimas silpnas, fašistinė reakcija lengviau įsigali. Gali kilti klausimas, kodel atsilikusių šalių buržuazija ieško išsigelbėjimo fašizme, nežiūrint to, kad jai iš darbininkų pusės joks didesnis pavojus negresia? Dr. Gelvonis aiškina tą reiškinį tokiu būdu, kad, girdi, atsilikusių šalių buržuazija pamačiusi savo prietelių rūpesnius toliau paženguosiuose kraštuose, iš anksto nori apsidrausti nuo galimo sau pavojaus ateity. Toks aiškinimas perdaug suprastintas ir del to neatatinka tikrenybę. Norint suprasti tą reiškinį reikia pažiūrėti **vietinių** ir **laikinų** priežasčių, apie kurias minėjome straipsnio pradžioje. Fašizmo tendencijas buržuazijos tarpe rasime visose šalyse, nėra tos šalies, kur fašizmas neturėtų daugiau ar mažiau šalininkų. Toje prasmėj kalbama apie tarptautinį fašizmą. Italija šiuo metu yra visų šalių fašistų idealas, iš ten semiama „dvasios penas" ir stiprybė. Turtingųjų visuomenės klasių palinkimas į smurtą nėra tik po karo atsiradęs. Savo „revoliucines tradicijas" buržuazija, kur ir turėjo, jau senai prieš karą užmiršo, o, be to, ir šalia buržuazijos visur rasime užtenkamai galvalų, kurie linkę yra smurto keliu pasipelnyti. Lietuvoje demokratijos buvo „nuskriausti" dvarininkai, o po 1926 m. rinkimų dvasiškija, reakcingieji karininkai, kandidatai į iždo „vadus" ir t. p. pajuto pavojų „tėvynei" iš demokratijos. Prie to prisidėjo ir demokratiškosios koalicijos suirimas ir kai kurių valstiečių vadų parsidavimas. Tokiomis sąlygomis įsigalėjo pas mus „tautos vadų" prasivogusi banda. Panašiai ir kitose šalyse, kur fašizmas įsi-

---

į moterį, kaipo į lėlę, kokią mums Ibsenas savo „Noroje" parodo. Del to kaltas yra moterų auklėjimas ir mūsų į ponus bekilantieji inteligentai. Socialistinis mokslo jaunimas turėtų atkreipti savo dėmesį į šitą klausimą. Reikia paskelbti kovą be atodairos miesčioniškai pažiūrai į vedybas, socialistiniame jaunime negali būti kandidatų į „ponulius" ir „poniutes". Reikia gyvos energingos propagandos ir tų tarpe, kurie vis dar žiūri į ponų stalą ir laukia nuo jo nubirant sau trupinių. Nuo tautiškų peniukšlių turime nuplėšti jų ponišką kaukę ir parodyti juos tikroje šviesoje.

Mūsų etinės pažiūros turi įsivyrauti jaunoje kartoje. Nėra gėda indus mazgoti, krosnis kurenti, užtat gėda yra už iš darbininko išplėštus pinigus puoštis ir ponią nuduoti; nėra gėda neturėti tarnaitės ir pačiai namų ruošą atlikti, užtat gėda turėtų būti samdytis tarnaitę už pinigus, kuriuos vyras kokaino ar sacharino šmugeliu pelno, arba iš iždo įvairiomis tautiškomis machinacijomis ir žulikystėmis pavagia. „Ot trudov pravednych nie nažyt' palat kamiennych" sako dydis rusų rašytojas Nekrasovas. Tikrenybėj visi dideji turtai yra susidarė iš apgaulių, suktysčių, išnaudojimo kitų žmonių ir panašių niekšybių.

Buržuazinės šeimynos krizis, kuris šiuo metu reiškiasi, yra simptomas buržuazinės visuomenės krizio. Protingi dievobaimingo „Ryto" patarimai ir nevedusiųjų mokesčiai nieko čia negelbės. Per kovą gimstanti nauja, socialistinė visuomenės tvarka, kūria ir naujas žmonių sugyvenimo formas. Ir santykius tarp moters ir vyro socialistinė visuomenė atnaujins, duos jiems gilesnį turinį. Individualistinės šeimos egoizmas socialistinėj visuomenėj susilies su visuomenės bendrumo pajautimo; nauja, ateities darbo šeima bus vienas, visos darbo bendruomenės narys.

Jaunoms, besimokančioms mergaitėms, kurios mėgsta svajoti apie ponišką ateitį, gražų turtuolį ir panašią miesčionišką laimę, verta prisiminti, kad ne čia jų ateitis. Ateities darbo tvarka nėra reikalinga „lėlių" ir parazitų, bet naudingų visuomenės narių. Ne „poniutė" ir „lėlė", bet darbo draugė, tai yra ateities moteris.

Tokiai moteriai priklauso ateitis.

galėjo, šalia bendrų fašizmo tendencijų turtinguose sluoksniuose, buvo visa eilė vietinių sąlygų, leidusių įsigalėti smurtui. Pakartotinai reikia pabrėžti, kad fašizmas atstovaudamas reakciją įsigali tik ten, kur demokratinės visuomenės pajėgos nėra užtenkamai stiprios ar budrios. Pavyzdžių matome Austrijoj ir kaimyninėj Latvijoj. Austrijos proletariatas savo organizuotumu ir budrumu atmušė visus fašistinių bandų puolimus. Latvija gi išsigelbėjo iš fašizmo iš dalies dėka mūsų pralaimėjimui. Jei Latvijoj, kur fašizmo šalininkų buvo daugiau, kaip Lietuvoj, fašistai prieš 1926 m. gruodį būtų bandę užgrobti valdžią, jiems tas veikiausiai būtų pasisekę padaryti, nes ir latvių demokratija būtų taip pat užklupta, kaip Lietuvoj tat įvyko. Tik po perversmo Lietuvoj latviai pradėjo rimtai rengtis fašistų puolimams atmušti ir tas jiems pavyko. Iš tų poros pavyzdžių matome, kad fašizmo nuveikimas pareina nuo demokratijos pasiryžimo ir budrumo.

Labai įdomiai Dr. Gelvonis aprašo Lietuvos konstitucijos „reformą", jei iš viso Smetonos smurto dokumentas galima pavadinti reforma. Smetona Lietuvoje teoretiškai yra galingesnis, negu caras prieškarinėj Rusijoj. Praktiškai, be abejo, jo žmona diktatorių šaikoj reiškia daug daugiau, negu pats „vyriausias vairininkas". Smetoninė leitenantų konstitucija taip yra suredaguota, jog, einant ja, prezidento galia niekuo nėra aprėžta. Kaip Turkijos sultonas, taip ir Lietuvos prezidentas yra absoliutus. Gyvenime, žinoma, Smetona tik tiek tėra absoliutus, kiek jis vykdo valią valdančiosios klikos. Sulig savo „konstitucija" Smetona gali nors 10 metų seimo nešaukti, jis gali leisti įstatymus, skelbti karą, apdėti gyventojus mokesniais ir t. t. Lietuviško caro niekas nevaržo. Lietuviškas caras ne tik popieryje, bet ir gyvenime pralenkė rusų carą ir savo žiaurumu ir durnumu. Kur prie caro buvo vienas policininkas, ten „tautiškas" caras pastatė penkius, vietoj vieno šnipo prie caro, dabar šeriame mažiausiai penkiolika. Jei caras atsikeltų iš grabo, jis turėtų nusilenkti prieš savo mokinį Smetoną, nes šis atgaivino Lietuvoje ne Nikalojaus II-ojo, bet Nikalojaus I-ojo laikus.

J. S.

Pastabos del konspiracijos.

Kiekvienas nelegalus veikimas turi būti kuo griežčiausiai užkonspiruotas. Jei kas del neprityrimo, lengvatikiškumo ar kitų priežasčių prasižengia konspiracijos reikalavimams, tai dažnai už tai turi skaudžiai užmokėti. Kartais tenka net stebėtis, kaip vienas, ar kitas, dirbąs nelegaliame veikime, yra neatsargus. Pasitaiko ir mūsų tarpe žmonių, kurie, matomai, užmiršta, kad jų neatsargumas sudaro ne tik jiems pavojaus, bet gali įkliudyti ir kitus draugus, gali pakenkti net visai mūsų organizacijai ir mūsų darbui.

Galima konspiracijos taisykles atmintinai mokėti ir vis viena daryti klaidas, kartais visai, rodos, menkas klaidas ir kaip tik tos mažos klaidos kartais turi labai skaudžių pasėkų. Del aiškumo paminėsiu keletą pavyzdžių. Karo metu iš Vokietijos į Irlandiją, maišto prieš Anglijos viešpatavimą Irlandijos rengti, išvyko irlandietis Roger Casement. Vokiečiai povandeniniu laivu padėjo jam pasiekti Irlandijos pakraštį, kur jis pripuolamai buvo anglų policijos suimtas. Policija neturėjo Rogerio Casement fotografijos, jai nebuvo žinoma nė jo žymės, kelionė buvo konspiratyviai parengta, todel, galima manyti, kad jį būtų ir paleidusi, jei laike kratos nebūtų pas jį radusi... vardinį gelžkelio bilietą iš Berlyno į Bremeną. Daugiau įrodymų nereikėjo. Roger Casement už tą gelžkelio bilietą užmokėjo savo gyvybe. Būt užtekę bilietą sunaikinti ar įmesti jūron, policija vargiai būtų sužinojusi, kad ji suėmė „tėvynės išdaviką", juo labiau, kad Roger Casement kelionė tikrai konspiratyviai buvo parengta, o Anglijoj buvo spėjama, kad jis gyvena Vokietijoj. Skaitant įvairių „nelegalių" žmonių prisiminimus vienaip vien užtinkame panašių klaidų aprašymų, kurios dažnai labai brangiai reikia apmokėti. Todel neužmirškime mūsų nelegaliame darbe patikrinti savo kišenes, ar nėra jose ko nors, kas mus galėtų išduoti!

Bet ne vien tik kišenių turinys gali žmogų prapuldyti. Skaitome karts nuo karto, kad pas tą, ar kitą, darant kratą, rasta įtariamas laiškas, ar nelegali korespondencija. Kokiems galams slapta korespondencija laikyti? Net, jei laiškas būtų ir šifruotas, vis viena reikia atsiminti, kad nėra to šifro, kurs nebūtų atšifruojamas. Sena taisyklė skelbia, kad visą nelegalę korespondenciją, tuoj po perskaitymo, reikia pečiun mesti. Sudegintas laiškas nebegali būti pavojingas. Ištikimo draugo atmintis yra vienintelė vieta, kurioje nelegalūs pranešimai yra nepavojingi.

Reikia vengti užrašų, jokių raštiškų pastabų nedaryti, nes tai dažnai gali pražudyti. Pagaliau dar vienas dalykas: tikslu yra, kai nelegaliame veikime dirbantieji grupuojasi trejukėmis. Kiekvienas trejukės narys žino tiktai du savo draugu. Vienas iš trejukės palaiko ryšius su platesnio rajono vadu. Trejukių sistema yra tuo gera, kad apsaugo nuo įkliuvimų, o jei ir atsirastų išdavikas, tai jį nesunku būtų išaiškinti. Jei, pavyzdžiui, įkliūs A., tai jis galės įduoti tiktai B ar C. Berods, gali būti ir pripuolamų areštų, žvalgyba daugiausiai čiumpa tokius žmones, kurie jos manymu ką tai dirba, o ne remdamos tikrais daviniais. Bet kaip bebūtų, trejukių sistema yra saugiausia. Bet organizuojantis po tris reikia mokėti liežuvį laikyti už dantų. Nesenai buvo toks įvykis: vienas jaunas draugas atėjęs į kaimą, kuriame jį tik du draugai žinojo dirbant nelegalų darbą, susitiko kelius draugus, kurie pasirodo visi žiną, kad jis yra „savas" ir šį tą veikia. Šį kartą reikalas praėjo laimingai, nes tarp tų draugų neatsirado silpnadūsio išdaviko. Užklausti du žinantieji, aiškinosi sakę tiktai patikimiems, geriems draugams. Gali būti kad ir taip. Bet vis viena konspiracinį darbą taip dirbti negalima. Mes visi tikime, kad mūsų artimiausieji draugai yra žmonės ištikimi, bet ar netikėjo rusų socialistai revoliucionieriai savo vadui Azefui ir visai eilei smulkesnių išdavikų. Yra žmonių, kurie nuduoda labai ištikimus, kol vieną gražią dieną sužinome, kad jie... ir žvalgybai yra ištikimi. Pagaliau, jei ne išdavikas, tai ir žmogus su ilgu liežuviu gali, gal ir nenorėdamas, pražudyti. Užtenka, kad viens koks pasipasakotų savo broliui, sesutei, žmonai ar šiaip artimam žmogui, kad toks tai atvyko su 50 ekz. „Pirmyn", o tie jau neša toliau ir tokiu būdu viens nuo kito, su paslaptingomis minomis ir kartodami „tiktai niekam nesakyk", užveda žvalgybą ant revoliucionierių pėdų.

Tegu kiekvienas dirbantis nelegalų darbą gerai atsimena pavojų, kurs jam ir visam darbui gresia. Mokėjimas tylėti konspiraciniame darbe yra neatbūtinai reikalingas. Visi be išimties turime laikytis konspiracinės disciplinos—nelaikykime ne vietoje daiktų, kurie mus išduotų, nelaikykime jokių laiškų, užrašų ir korespondencijų; į ugnį juos! suvaldykime liežuvį!

Atminkime Roger Casement ir jo gelžkelio bilietą!

Jurgis Irvėnas.

Darbininkai tik savo jėgomis pasitikėdami gali pasiliuosuoti iš fašistinės vergijos!

STANISLOVAS POSNERIS

Šių metų gegužės m. 9 d. mirė, 61 metų amžiaus sulaukęs, žymus Lenkijos Socialistų Partijos (P. P. S.) veikėjas, Senato vicepirmininkas STANISLOVAS POSNERIS.

Velionis skaitomas buvo vienu iš žymiausių Lenkijos juristų ir vienu iš aktingesnių P. P. S. darbuotojų.

Asmeny Stanislovo Posnerio Lenkija neteko žymaus visuomenės veikėjo, o Lenkijos darbininkų klasė—pasišventusio kovotojo už jos išsivadavimą, už socializmą.

S.

Pirmasis etapas.

Lygiai prieš dešimtį metų, t. y. 1920 metų gegužės mėn. 15 d., susirinko pirmasis Lietuvos Steigiamasis Seimas, išrinktas visuotinu, betarpiu slaptu balsavimu, nustatymui atgimstančiai Lietuvos valstybei pagrindų.

Steigiamasis Seimas ir jo priimtoji Lietuvos valstybės konstitucija, bei nustatytieji demokratinio tvarkymosi pagrindai, nors tai ir nėra liaudies idealas, bet atsižvelgiant į visas aplinkybes, — buvo ir yra vienintelis kelias ir būdas liaudies valiai pasireikšti, dalyvauti krašto valdyme ir tuo susidaryti sąlygas laisvam augimui ir sąmonėjimui. Patys rinkimai buvo demokratiški ir pilnai atatiko tiems obalsiams, kuriuos despotiškai valdomų kraštų, taigi ir Lietuvos, socialistai turėjo įrašę į savo kovos vėliavą, už kuriuos per visą eilę metų kovojo. Bet žengus tik pirmą žingsnį teko patirti, kad liaudies pasiruošimas stoti viešojo gyvenimo priešakin nebuvo ganėtinas. Kuomet liaudies masė nesuorganizuota į stiprią klasinę organizaciją, nestovi ant aiškaus klasinio pagrindo, ji lengviau pasiduoda suvedžiojama visokių „geradėjų", apsimetusių jos reikalus ginti. Imkime tą patį Steigiamąjį Seimą. Juk jame sėdėjo **liaudies balsais išrinkti pikčiausi liaudies priešai—klerikalai.** Tiesa, iš dabartinių, Lietuvoj viešpataujančių kruvinųjų banditų, St. Seime nebuvo nė vieno, bet jų artimi sėbrai — krikščionys demokratai su ūkininkų sąjunga ir darbo federacija esmėj niekuo nesiskiria, nežiūrint, kad į St. Seimo rinkimus jie ėjo demokratiškais šūkiais. Jei S. Seime priimta buvo demokratinė konstitucija, nustatyta demokratinio valdymosi forma, išleistas gana radikalus žemės reformos įstatymas, tai ne del to, kad visa tai buvo arba yra klerikalų širdžiai artima. Tatai darė jie todel, kad po didžiojo karo ir revoliucijų besiformuojant tautinei valstybei, Lietuvos liaudis tebebuvo tų veiksnių įtakoj, statė tuos reikalavimus, o jos balsais išrinkti, prisisagstę demokratines uodegas, klerikalai neišdrįso staiga tų plunksnų numesti ir savo tikro veido parodyti. Bet revoliuciniam ūpui kiek atslūgus, tie liaudies teisių „gynėjai", be jokios sarmatos sėdo liaudžiai ant sprando ir ją kiek begalėdami ėdė.

Pati demokratinio valdymosi forma, jei ji nėra užpildyta atatinkamu turiniu, liaudžiai ji nieko neduoda ir liaudies akyse lieka vien tuščiu barškalu. Tatai mes aiškiai matome ir pirmame Lietuvos nepriklausomo gyvenimo etape. Senoji mūsų konstitucija, rašyta „Vardan Dievo Visagalio", pasiliko visą laiką gražių žodžių rinkiniu. Konstitucijos garantuotų piliečiams laisvių—spaudos, žodžio, draugijų, susirinkimų ir t.t. buvo tik šešėlis. Asmens, buto, korespondencijos neliečiamybė; teisingas ir greitas teismas, visi piliečiai lygūs prieš įstatymus, pasiliko tik ant popierio, socialė įstatymdavystė, darbo apsaugos įstatymai, gulėjo tik projektuose. Konstitucija vienaip sakė, o ministerių liepiami karo komendantai, policija, žvalgyba — kitaip darė. Iš visų konstitucijos garantuotų piliečiams teisių, liaudžiai buvo palikta tik viena vienintelė — kartą per trejus metus rinkti seimą, bet ir tai su sąlyga, kad renkant seimą, liaudis balsuos už klerikalus. Ir štai, kuomet 1926 metais liaudis nuo klerikalų nusigrįžo, o demokratinė vyriausybė ryžosi eiti tuo keliu, kad gražūs konstitucijos žodžiai stotųsi kūnu, tie patys klerikalai, kaip įniršę zubrai, šoko ir Dievo vardu pagimdytą savo kūdikį brutališkai sumynė į purvą.

Tai dėjosi ant rytojaus po gruodžio perversmo, kuomet kun. Krupavičius bučiavosi su banditais perversmininkais, o kun. Tumas laimino juos savo menkos verties palaiminimais — demokratinė konstitucija tapo paguldyta į grabą pačių klerikalų rankomis ir, kaip priguli katalikams, tai intencijai atgiedota „Te Deum laudamus".

Šiandien klerikalai, apsimetę vėl demokratais, šaukia: **„Minėkime gegužės m. 15 d. Steigiamojo Seimo sukaktuves!"** Dabar jie vėl kelia iš grabo tą, ką prieš trejus su puse metų patys palaidojo!

Lietuvos liaudis, minėdama St. Seimo sukatuves neprivalo pamiršti ir tų skriaudų, kokias jai darė krikščionys demokratai, apgaulingais obalsiais pralindę į St. Seimą. Jei Lietuvos liaudis nebūtų leidusi savęs klerikalams suvedžioti, jei būtų parodžiusi tiems Abraomo agentams nugarą per S. Seimo rinkimus, šiandien Lietuvoj neviešpatautų kruvinieji banditai „tautos vadai" —liaudis pati būtų savo krašto pilnateisis šeimininkas.

Pats St. Seimo vardas liaudžiai gali būti brangintinas tik todel, kad jis davė liaudžiai teises būti savo krašto šeimininku, nustatyti Lietuvos valdymuisi tokius pagrindus, kokie atatinka pačios liaudies interesams. Bet šiandien tas viskas išgriauta, liaudies teisės sumintos. Reikės viską statyti iš naujo, o tą turės atlikti naujai išrinktas **Antras Steigiamasis Seimas,** kai bus nuversta nūn viešpataujanti kruvinų diktatorių gauja.

Pirmasis nuo St. Seimo dešimties metų etapas, Lietuvos liaudžiai buvo pilnas skausmų ir sunkių kentėjimų. Dešimties metų laikotarpis palyginamai nedidelis, bet pergyventas skaudžiais patyrimais jis gali būti pakankamas tam, kad liaudis šio to išmoktų ir suprastų savo reikalus, pažintų savo priešas.

Todel, prisiminę ir šias St. Seimo sukaktuves, kaupkime jėgas, ruoškimes kovon už savo teises, vykime lauk neprašytus valdovus, kad juos išviję galėtume susikurti savo krašte geresnį gyvenimą.

Valstietis.

Negudrus „tautos vadų" melas.

Nesenai fašistų oficiozas „L. Aidas" su dideliu džiaugsmu paskelbė, kad ne tik Lietuvoj, bet ir tolimoj išeivijoj, vienu „tautos vadų" piršto mosterėjimu tautiečiai kuria „Vytauto komitetus", o tuo pačiu ruošiasi prasivogusius „tautos vadus" pagerbti. Tarp kitako buvo pasakyta, kad Argentinos lietuviai be „pažiūrų skirtumo" esą suorganizavę „Vytauto komitetą" į kurį prisidėję esą ir **Pietų Amerikos Lietuvių Socialistų Sąjungos Centro K-to nariai Paliukas ir kiti.**

Bet pasirodo, kad tas „L. Aidos" išpūstas „tautos vieningumas" buvo grynas fašistinis melas.

„Pietų Amerikos Naujienos", P.A.L.S.S. organas Nr. 19 iš 19 IV š. m., straipsny „Socialistai ir Vytauto jubilejus", tarp kitako rašo:

„Lietuvos valdžia su didžiausia pompa rengiasi švęsti šiais metais. D. L. K. Vytauto 500 metų jubilejų.

„Daug kam atrodo, kad dabartinė Lietuvos valdžia, gerbdama Vytauto nuopelnus Lietuvai, nori tinkamai paminėti jo jubileju, bet tikrenybėje jai visai ne tas rūpi.

„Kaip tai nebūtų, bet dabartinė Lietuvos valdžia neturi jokio teisėto pamato pateisinti savo ekzistavimą, todel šiam tikslui ieškoma visokių priemonių. Lietuvos fašistinė valdžia iškeldama Vytauto nuopelnus Lietuvai nori parodyti liaudžiai, kad štai, girdi, ir mes einame jo pėdomis, ir jei visi mūsų klausys, tuomet mes Lietuvą padarysime tokią galingą, kaip kad ji buvo Vytauto laikais.

„Vadinasi, tik eikit, vyručiai ir lenkit sprandus prieš fašistinę diktatūrą ir viskas bus gerai.

„Jei jau taip svarbu dabartinei Lietuvos valdžiai istoriniai ivykiai, kodel gi ji nesiruošia paminėti 25 metų sukaktuvių rusų 1905 metų revoliucijos, kurios metu buvo pirmą sykį paskelbtas Lietuvos nepriklausomybės obalsis Vilniaus Didžiajam Seime. Čia aiškiai matome, kad Lietuvos fašistams visai nerūpi Lietuvos nepriklausomybė, bet rūpi tik savo vardo išgarsinimas ir savo juodų darbų pateisinimas.

„Jog ir sunkiais Lietuvos valstybės kūrimosi metais 1918—19, dabartiniai fašistų vadai, kaip Voldemaras ir kiti, buvo pabėgę į užsienius manydami, kad iš Lietuvos jau nieko nebus, ir gelbėdami savo kailį, o kiti jų mažesnieji vadukai sėdėjo užpečkyje, kuomet fašistų dabar vadinamas „priešvalsybinis gaivalas" kovėsi su Lietuvos priešais, atstatydamas nepriklausomą Lietuvą.

„Taip, šiandieną turime nepriklausomą Lietuvą, bet joje gerai gyvenasi vien tik fašistams ir jų klapčiukams. Visa liaudis ir pažangioji inteligentija skursta sukandusi dantis, kenčia fašistų jungą.

„Pergyveno Lietuva carizmą, vokiečių okupaciją, bet niekuomet nebuvo tiek perpildyti kalėjimai Lietuvos sūnų ir dukterų, niekuomet nebuvo tiek iššaudyta žmonių, kiek fašistai suspėjo padaryti per tris metus.

„Todel mes, socialistai, iš Vytauto jubilejaus turime padaryti kontra jubilejų ir per visus jubilejaus metus kelti aikštėn fašistinio režimo juodus darbus, stiprinti savo eiles ir kuo tik galint padėti mūsų draugams esantiems Lietuvoje, kad ištraukti juos iš fašistinio kalėjimo urvų ir neduoti jiems galutinai supūti.

„Mūsų centai turi eiti ne fašistinio paminklo statymui, bet politiniams kaliniams ir jų išbadėjusioms šeimoms. Kol nėra Lietuvoje laisvės, kol mūsų draugai pūdomi kalejimuose ir begėdiškai kankinami, negali būti ir kalbos apie kokius nors jubilejus ir iškilmes, bet reikia surinkti visą energiją, įtempti visas jėgas, galutinam mūsų tikslui, nuvertimui fašistinio režimo ir ant jo griuvesių sukurti Laisvą Lietuvos Darbo Žmonių Respubliką".

Iš šio draugų amerikiečių pasisakymo aiškiai matyt, kaip jie vertina „tautos vadus" ir jų ruošiamą Vytauto maskaradą.

Nepainios mūsiškių „tautos vadų" žulikystės, bet dar durnesni jų melai išeina.

Laiškai ir korespondencijos.

Sukaktuvių proga.

Krikščioniškasis „Rytas" stambiomis raidėmis šaukia:

„Gegužės m. 15 d. Steigiamojo Seimo dešimties metų sukaktuvės. Minėkime!

Gerai, minėkime. Steigiamasis Seimas jau vien del to būtų minėtinas, kad jis buvo visų Lietuvos gyventojų rinktas, nustatė Lietuvai valdymosi pagrindus, sukūrė demokratišką konstituciją, kuri garantavo daug laisvių, visiems piliečiams lygias teisės ir t. t. Bet minėdami St. Seimo sukaktuves, neprivalome pamiršti ir krikščionių demokratų **trilypio bloko**, kuris pagimdęs demokratišką konstituciją, **vėlau pats savo kūdikio išsigando ir susidėjęs su galvažudžiais 1926 metų gruodžio m. 17 naktį, locnom rankom tą kūdikį pasmaugė!** Dabar krikščionys demokratai verkšlena, kaip toji senstanti davatka, nuduoda, kad gailisi už padarytą piktadarybę, eina keliais apie bažnyčią ir žada „pasiprovyti". Bet kas tam begali patikėti? Ypatingai klerikalų apgauta Lietuvos liaudis tai „paprovai" tikėti nebegali.

Steigiamojo Seimo sukaktuves galima minėti, bet krikščionių demokratų vadams už jų „gerus" darbus, geros valios žmonės turėtų paprašyti „ščestlyvos smerties" ir tai intencijai sukalbėti po tris Sveika Marija, o avansu pridėti dar po tris kartus Amžiną atilsį.

To jie iš Lietuvos darbo žmonių yra pilnai užsitarnavę.

* * *

„L. Žinios" visą laiką apeliuoja į fašistų sąžinę del nenormalių sąlygų, del tų sunkumų, kokius daro komendantai, cenzoriai ir kiti „naujosios eros" viešpačiai. Bet p. Tūbelio apkurtusi sąžinė nė nemano tų apeliacijų išklausyti. Šis „tautos vadas" bevelija trepsėti Voldemaro pristovėtoj kutėj, pakol kada jį kas iš ten išves. Yra tam ir kliūtys. Ponas Tūbelis, mat, bijosi, kad atsižadėjus diktatūros nepriseitų pačiam keltis iš „tautos vado" kėdės ir vėl eiti į „Lietūkį" amerikoniškais lašiniais prekiauti. Kaip nekaip, „tautos vado" vieta esanti daug pelningesnė. Vien tik švedams parduotas degtukų monopolis, sako, švogeriams **„už klapatą" davęs 100,000 dolerių gryno pelno!**

Mums rodos, kad p. Tūbelio baimė nieku nepagrįsta. Valstiečių liaudininkų vadų širdys minkštos, kaip kepti baravykai. Jie dovanojo Bistrui, dovanojo Karveliui, Purickiui, Voldemarui, Merkiui, Petruliui ir kitiems iždo pinigų grobikams ir kyšininkams, dovanos ir švogeriams jų vagystes ir stambų švedišką kyšį. Tik susimildami sušaukit smetoninį seimą, arba priimkit, v. liaudininkų galvas valdžion! Argi jūs nežinot, kad p. N. žmona baigia užgriaužti: „Kada gi tu galų gale busi ministeriu? Tarkitės bile kokiomis sąlygomis! Šitaip būti, nei šis, nei tas. Aš ilgiau negaliu!.."

Jei apie tai nežinot, tai pasiklauskite p. Sugintą, jis visiems pasakoja ir jums papasakos. Jis dar žino pasakoti, kad bobų sugundyti v. liaudininkų vadai savo laiku buvo susiblokavę su krikščionimis demokratais.

Del to paties vedė anais metais derybas su klerikaliniu „Šeškomu“. Tais pačiais motyvais, 1927 m. rudenį ir 1928 m. pavasarį, derėjosi su Voldemaru.

Taigi, ponai tautinininkai būkite žmonės! Atminkite, kad St. Seimo laikais, kurio dešimties metų sukaktuves rengiamasi minėti, jūs Lietuvos visuomenės akyse buvote senos naginės vertėj. Valstiečių liaudininkų vadai jūs išvilko „į žmones“, įvedė į III Seimą, atidavė valdžią, o dabar nenorite nė to menko malonumo vienai, kitai poniutei suteikti, kad ji galėtų vadintis „ministerio žmona“.

Bedūšninkai esat, daugiau niekas!

* * *

Krikščionims demokratams ir valstiečiams liaudininkams besiruošiant minėti St. Seimo dešimties metų sukaktuves, prabilo ir „L. Aidas“. Anot jo, St. Seimas esąs reiškęs ne tautos, bet atskirų partijų vadų valią, o tie vadai esą atstovavę labai menkutei tautos daliai.

Apie pusantro milijono Lietuvos suaugusių gyventojų, iš kurių St. Seimo rinkimuose dalyvavo 80% su viršu, „L. Aido“ rašytojui yra „labai menkutė tautos dalis“. Ot, 5000 žvalgybininkų, fašistinių karininkų brigada, „geležinis vilkas“, vienas, kitas šaulių būrys ir keturiosdešimt valsčių viršaičių ir seniūnų, kuriais dabartinė „tautos vadų“ klika remiasi, tai bent „tauta“! Kasgi išdrįstų šiandien pasakyti, kad dabartiniai „tautos vadai“ neatstovauja tautai ir jos valios nereiškia? Juk sulig naujosios „konstitucijos“ Smetona vienas pats atstoja seimą! Tai nieko, kad jį Voldemaras vadina „liurbiu“, kad jis yra bobos užjotas, bet seimą atstoja ir tiek!

Pernai, kuomet valstiečiai liaudininkai paprašė seimą sušaukti, „L. Aidas“ atsiliepė: „Ką čia, girdi, jums seimas padės—viena galva yra gudresnė už šimtą!“ Tačiau „gudrioji galva“ „L. Aido“ akyse tada buvo ne Smetonos, bet Voldemaro. Pavarius Voldemarą šunų šukuoti, dabar „gudrioji galva“ turėtų būti p. Tūbelio, nes tas „tautos vadas“, pasak to paties „L. Aido“, dar trečioj gimnazijos klasėj būdamas jau lietuviškai poterius mokėjęs kalbėti! Pridėkime dar caro šnipą Aleksą, lietuviškąjį Rasputiną Iz. Tamošaitį, tai gausime tokias „galvas“, kad joki seimai su jomis negalės susilyginti, nekalbant jau apie St. Seimą, kurį esą piliečiai rinkę patys nežinodami ką darą! Jei tikėt „L. Aidui“ tai renkant St. Seimą, tik vien Smetona, Voldemaras ir Iz. Tamošaitis esą žinoję ir supratę, kas tai yra krikščionys demokratai, kas yra socialdemokratai, arba liaudininkai, kas tai yra konstitucija, kokia mums reikalinga konstitucija, kokia vidaus ir užsienio politika ir t.t. Tik stebėtis reikia, kaip tų visą žinančių ir supratančių „gudruolių“ Lietuvos visuomenė į St. Seimą nerinko! O jie būtų jau daug anksčiau parodę, kad Lietuvai nereikia jokios konstitucijos ir jokių įstatymų, nes tatai lengvai pavaduoja komendanto ir žvalgybininko kumštis, arba policininko bizūnas. Seimą atstoja liurbis Smetona, o užsienio politikai vesti, pilnai gana p. Vaičiuno užsuktos katarinkos: „Mes be Vilniaus nenurimsim!“

Štai kaip viskas paprasta! Ir kasgi galėjo prieš dešimtį metų tikėtis, kad mūsų karo išgriautame krašte yra net čieli tris tokie šaunūs „valstybės vyrai!“

P. Litas

Perskaitęs „Pirmyn“ duok kitam.

Laiškas iš Kauno.

Spaudos teismas.

Tarp daugelio šių dienų mūsų lietuviško gyvenimo prajovų, nemažą visuomenės dėmesį atkreipė spaudos „teismas“.

„Kaip, vėl spaudą teisia?“ — nustebo daug kas perskaitęs dienraščiuose teismo skelbimo antraštes. „Bene vėl ką nors parašė apie Smetonos atostogas, „spalvotkelnius“ ir čėselį? — Bet pasirodo, kad šiuo kartu ne tokio teismo būta. Kauno kai kurie žurnalistai ir šiaip jau merdėjantieji iš nuobodulio vyrai sugalvojo „teisti“ Lietuvos spaudą. Mat, Lietuvos spauda jau ketvirtus metus sėdi fašistinių leitenančiokų kalėjime, sukaustyta cenzorių retežiais, ir vis buvo be teismo. Taigi nuteisus lietuviškas karves už tai, kad jos, fašistų receptu pakinkytos į plūgą, nemoka vaga eiti; nuteisus ištižėlius inteligentus, kad jie nieko nedaro išvaikymui prasivogusių „tautos vadų“ šaikos; nuteisus kitus padorius sutverimus už panašius dalykus—atėjo ir spaudos eilė.

Į spaudos teismą buvo kviečiami ir tautininkai fašistai, bet jie atsisakė dalyvauti. Jiems vis dar negardžiai atsirūgsta ne taip senai buvusios universitete diskusijos del demokratijos krizio, taigi šiuo kartu jie nebeišdrįso viešai pasirodyti.

Spaudos teisme dalyvavo tiktai valstiečių liaudininkų ir krikščionių demokratų spaudos atstovai. Liudininkai ir gynėjai į universiteto salę atsinešė pundus laikraščių su cenzorių purvinom kojom išbraidytais straipsniais ir tuo įrodė, kad **Lietuvos spaudos būklė šiandien daug sunkesnė, negu buvo caro laikais.** Teismui neliko kito nieko daryti, kaip tik konstatuoti tą liūdną faktą ir palinkėti, kad lietuviškoji spauda juo greičiau pasiliuosuotų iš fašistinės vergovės.

Susidomejimas buv. diktatoriumi.

Nežiūrint, kad Voldemarą jau pernai bobos Smetonienės pantoflis negarbingai išspyrė iš diktatoriaus kėdės, bet ir iki šiai dienai tas, anot „L. Žinių“, piktas nykštukas nenustoja buvęs publikos susidomėjimo objektu.

Ne taip senai švogerių vyriausybė įsakė jam išsikraustyti iš Lietuvos Banko namų iki balandžio m. 23 d. Kai kas tikėjosi, kad Voldemaras p. Tūbelio paklausys ir su savo garsia knygų spinta danginsis laiptais žemyn. Sakytą dieną jau iš pat ryto apie L. Banko namus pradėjo tykoti smalsūs užsienio žurnalistai, su fotografų aparatais, norėdami dar kartą užfiksuoti tą „garsenybę“, bet veltui — praėjo visa diena, o Voldemaras lyg tyčia gatvėj taip ir nepasirodė.

Sugrįžę iš užsienio pasakoja, kad ten Voldemaras esąs plačiai žinomas. Pavyzdžiui, jei užsieny kam nors pasakysi, kad esi iš Lietuvos, tai koks nors čechas, belgas, ar šveicarietis tik akis išpučia. O jei pridursi, kad esi iš Voldemaro valstybės — kiekvienas žino. Berods šituo „pagarsėjimu“ ir pats Voldemaras didžiuojasi ir dar iki šiol įtebegyvena tuo įsitikinimu, kad „Lietuva tai aš“.

Pradžioj šių metų vienas Plungės plytininkas išleido apie Voldemarą brošiūrą. Toj brošiūroj sudėti visi Voldemaro „nuopelnai“ ir trumpa biografija, tik nežinia kodel praleistas 1918 metų tarpas, kada Voldemaras būdamas Ukrainos diplomatu Berlyne, riebiais anekdotais linksmino publiką. Brošiūra esanti paties Voldemaro rašyta, o jos tikslas — paruošti Voldemarui kelią į... Lietuvos prezidentus! Šis Voldemaro sumanymas, sako, švogerių šeimynoj esąs padaręs tikrą sumišimą. Mat, iki tol švogeriai esą skaitę, kad Lietuvos prezidentu galįs būti vien tik „liurbis“ Smetona,

bet staiga, nei iš šio, nei iš to, atsirodo konkurentas! Del to, Smetonienė, kaip širšės įgelta, šokusi gelbėti „sostą“ ir savo „liurbiui“ įsakiusi laike savaitės parašyti ir išleisti tokią pat brošiūrą su Smetonos biografija ir „nuopelnais“. O, kad Voldemarą nukonkuruoti, Iz. Tamošaičiui esanti įsakiusi surinkti senus laikraščius, iškarpyti iš jų visus Smetonos rašytus straipsnelius ir korespondencijas ir išleisti atskiroj knygoj, pavadinant ją „Vienybės Gairėmis“, kas ir buvo padaryta.

Puikios perspektyvos atsidaro Lietuvos piliečiams! Dabar kiekvienas, kas šiek tiek „gramatnas“, kas yra parašęs vieną, kitą korespondenciją, gali drąsiai statyti savo kandidatūrą į Lietuvos prezidentus! „Tautos atstovai“, kurie rinks sulig leitenantų konstitucijos prezidentą, tuo ir bus „ypatingi“, kad jie rinks prezidentu tik tokį „valstybės vyrą“, kuris moka laikraščiams korespondencijas rašyti!

Patartina būtų „L. Aido“, „Tautos Kelio“ ir „Mūsų Rytojaus“ korespondentams šios progos nepražiopsoti!

Sakoma, kad Voldemarui laimėti rinkimuose be veik nėsą vilties, nes jis esąs Trockio padėty ir kaipo toks, tik užsienio žurnalistų susidomėjimą traukiąs.

„Gazietos“ byla.

Kaune išeina jaunųjų rašytojų gazieta „Trečias Frontas“. Daug kas tą gazietą giria, bet netrūksta ir tokių kurie, ją perskaitę pradeda spardytis, prunkšti, lyg tas asilas, kai jam dagilį paspraudžia po uodega. Vienas iš tokių asilų pasirodė K. Puida, skaitomas Lietuvoj nedakepusiu literatu. Tas sukirmijusio romantizmo pamegdžiotojas — plagiatorius „Tretijį Frontą“ iškeikė, o pačius rašytojus išvadino bolševikais. „Trečiojo Fronto“ kolektyvas pašaukė K. Puidą trečiųjų teisman. Bet K. Puida, nujausdamas, kad bylą prakiš, trečiųjų teisman stoti atsisakė. Laišku „L. Žinių“ redakcijai K. Puida pareiškė, kad jis į garbės teismą, už savo šmeižtus nestosiąs, bet laukiąs, kad jį „Trečiojo Fronto“ kolektyvas patrauktų fašistų valdžios teisman! Pasirinkimas, kaip matyt, ne „literatiškas“, bet fašistiniai-žvalgybiškas, kaip ir galima buvo iš tokio tipo laukti. Ir visai be reikalo p. Puida sėdi „Gaisų“ redakcijoj. Savo „gabumais“ jis pilnai galėtų su pačiu Statkumi lenktyniuoti. Būtų ir daug atviriau ir pelningiau.

Mūsų fašistinei erai charakteringa yra tas, kad vos suspėjus kur nors pasireikšti visai nekaltai laisvesnei minčiai, tuojau iš visų kampų šoka fašistiniai šliužai ir siekia ją užsmaugti.

Monopoliai ir kyšiai.

Lietuvos visuomenę labai nustebino staigus, lyg iš dangaus iškritęs, švedams parduotas Lietuvos degtukų monopolis.

Tiesa, derybos, del Lietuvos degtukų pramonės pardavimo švedams ėjo jau senai, bet opozicijos spaudai pasisakius del to biznio žalos Lietuvai, jos buvo jau nutrūkę. Tik štai prieš Velykas „L. Aidas“ paskelbė, kad švedai „labai geromis sąlygomis“ duoda mums 6 milijonų dolerių paskolą 35 metams, o palūkanom paima visą Lietuvos degtukų pramonę. Iš to, sako, net iždas turėsiąs 800 tūkstančių litų metinių pajamų daugiau negu dabar! Bet greit paaiškėjo ir paslaptis tos švedų „geradėjystės“. Pasirodo, kad **„tautos vadai“ už parduotą švedams Lietuvos degtukų pramonę gavo iš švedų 108 000 dolerių kyšį, iš kurios sumos 8000 dolerių išmokėta „L. Aido“ redaktoriams, o 100.000 dolerių švogeriai pasidalino savo tarpe.**

Ar iš tos sumos gavo ką nors Iz. Tamošaitis ir kiti arčiau švogerių valdžios prisiplakę didieji „ponai“, tuo tarpu nesužinojau. Su laiku ir tas paaiškės.

Dabar norima pradėti kalbinti italus, kad jie atpirktų Lietuvos tabako pramonę. „L. Aido“ redaktorius **Valentinas Gustainis**, gavęs stambų kąsnį iš švedų, jau avansu išdrožė vedamąjį straipsnį apie tai, kad Lietuvos tabako pramonininkai maitina rūkorius „smarve“. Todel siūlo įvesti monopolį ir jį kam nors parduoti, žinoma su ta intencija, kad gavus dar stambesnį kyšį. Mat tabako pramonė Lietuvoj palyginamai yra gana stambi, taigi ir kyšiai turi būti žymiai didesni.

Nėra abejonės, kad „tautos vadai“, jei dar ilgiau užsiliks, baigs išlicituoti visą Lietuvą. O Lietuvos darbininkams ir valstiečiams teks ne tik „tautos vadų“ skolos mokėti, bet ir tie dideli kyšiai, kuriuos dabar „tautos vadai“ praryja, prisels grąžinti su palūkanom.

Proletaras.

Gegužės Pirmoji.

Prieš Gegužės Pirmąją nepaprastai buvo sujudusi visa fašistinės žvalgybos macė. Visoj Lietuvoj ėjo areštai. Kaune ir provincijoj suimta nemažai komunistų, bet dauguma areštuotų yra šiaip jau piliečiai, kurius žvalgyba skaito „neištikimais“. Naujasis žvalgybos šefas Rusteikis norėjo „tautos vadams“ pasirodyti, kad jis ne veltui duoną ėda. O kumunistams davė suprasti, kad jų veikimas Lietuvoj visiškai pareina nuo p. Rusteikio „malonės“ ar rūstybės. Užsinorėjo ponui Rusteikiui pasididžiuoti savo „gabumais“ jis ir „rado“, ne tik komunistų centrus, bet ir nelegalės literatūros sandėlius! Bet šiuo kartu atiduokime „garbę“ ne p. Rusteikiui, bet pačiai komunistų partijai, kuri savo centre laiko provokatorius. Prieš Gegužės Pirmąją areštai ėjo ne tik Lietuvoj. Tas pats buvo Estijoj, Latvijoj ir Lenkijoj. Ten dar „stebūklingesniu“ būdu buvo likviduoti komunistų „centrai“.

Proletariato šventė Gegužės Pirmoji, tiek Kaune, provincijoj, nors fašistų buvo uždrausta švęsti, bet visur praėjo šventės nuotaikoj.

Kaune sustojo visi didesnieji pabrikai, nė viena spaustuvė nedirbo, neišėjo nė vienas dienraštis Nežiūrint grąsinimų, net valstybinės spaustuvės darbininkai neatėjo į darbą. Tik Ambrozaičio įgazdinti Tilmanso pabriko federantai neišdrįso prisidėti prie viso pasaulio darbininkų šventės. Iki vėlyvai nakčiai Kauno gatvėmis patruliavo policininkų ir žvalgybininkų rujos, o Kauno apylinkėj visą laiką zujo apžergę arklius policijos būriai, ieškodami slaptų darbininkų susirinkimų

Iš šių metų Gegužės Pirmosios matyt, kad Lietuvos darbininkų susipratimas gerokai paaugo, kas aiškiai rodo, kad jokiomis priemonėmis socialistinės minties niekam nepavyks užsmaugti. *M.*

„Kultūros“ fondo projektas.

Kaip žinoma 1926 metais, demokratinės vyriausybės laikais buvo iškeltas sumanymas įsteigti Lietuvoj „Kultūros“ fondą, iš kurio būtų teikiama parama mokslo ir kultūros organizacijoms ir atskiriems mokslininkams bei menininkams. Bet, užėjus fašistiniam perversmui, pasidarė neįmanomas joks kultūrinis darbas ir visos kalbos apie „Kultūros“ fondą liovėsi. Tačiau po trejų su puse metų ir „tautos vadai“ užsinorėjo svietui pasirodyti, kad jie ne vien žmonių korimu verčiasi, bet ir kultūros reikalais „rūpinasi“. Štai šių metų pradžioj paskyrė 20.000 litų „literatūrai“, žinoma,

„tautinei“ ir, kas svarbiausia, apie „Vytautą“! Tokia stambi pinigų suma ne juokais sukėlė mūsų „istorikų“ aistras. L. Gira su K. Binkiu gatavi ant peilių eiti, kad tik didesnį gabalą tos sumos nusinešus. Kiaurom dienom ir naktim kala poemas, knisasi po archyvus, kad tik ką nors suradus apie tą „didvyrį“. Veltui šiandien kas nors tikėtųsi „poetą“ **Binkį—Alijošių** surasti apsivėmusį miesto sodnely po suolu, prabėgančių šunų belaižomą: jis užimtas dideliu „kultūros“ darbu—rašo „istoriją“ apie Vytautą!

Bet „kultūros“ darbas tuo dar neužsibaigė. Paragintas Kauno m. burmistro p. Vileišio, Vytauto komitetas užsakė skulptoriui p. Rimšai pagaminti įvairių medalių projektus. Tais medaliais būsią dar šiais metais apkabinėti visi Kauno ir provincijos šunes! Vienok ir medaliais kėlimas fašistinės „kultūros“ dar neišsisėmė. Vytauto komitetas nutarė šiais metais įsteigti Vytauto vardo „kultūros“ fondą. Šakenis tam sumanymui jau esąs pritaręs ir pažadėjęs palaikyti tą sumanymą švogerių valdžios posėdy. Išrinkta jau ir „Kultūros“ fondo komisija, į kurią įeina: Z, Toliušis, St. Šilingas ir V Krėvė. Jei atskaityti V. Krėvę, kuris ton šutvėn pateko tik laikinai, tai nesunku bus suprasti kokią mums „kultūrą“ tie vyrai neš ir kiek naudos iš to fondo turės progresyvė Lietuvos mokslininkų dalis.

Z. S.

Kunigų kova su tautininkais.

Pavaryti iš valdžios krikščionys demokratai, stojo opozicijon ir pradėjo su tautininkais „kovą“. Toji kova ypač charakteringais bruožais pasireiškia provincijoj, bet tautininkai turėdami savo rankose žvalgybą ir policiją, kunigams nenusileidžia.

Ne taip senai plėšikas Jockus su savo sėbru, dienos metu, apiplėšė **Gruš aukės** (Kretingos apskr.) altaristą kun. P. Gaigalą. Kun. Gaigalas pasipiktino ne tiek plėšikais, kurie išnešė jam apie 10 tūkstančių litų, kiek tautininkų valdžia ir nusiskundė „Ryte“, kad Lietuva dabar esanti ne Lietuvos valstybė, bet **visokių** plėšikų (įskaitant ir tautininkus) karalystė!

Grušlaukės kunigų įtužimas prieš tautininkus eina jau nuo seniau. Taip, pavyzdžiui, pernai met muitinės tarnautojas Andrius Baltušis Grušlaukėj suorganizavo fašistinę „Jaunąją Lietuvą“, bet narių pritraukti nepavyko. Tos organizacijos skyrių sudarė veik viena valdyba, su tuo pačiu Baltušiu priešaky.

Kartą Baltušis nutarė organizacijos praplėtimui sušaukti visuotiną susirinkimą ir paprašė vietos klebono Adomo Razmos leisti susirinkimui vietą Altarijoj (parapijos name), o apie susirinkimo laiką paskelbti bažnyčioj. Vietą susirinkimui leido, bet bažnyčioj kun. Razma apie susirinkimą nepaskelbė.

Į susirinkimą atėjo skyriaus valdyba ir vietiniai kunigai. Tarp kunigų ir Baltušio kilo karšti ginčiai. Kun. Razma įrodinėjo, kad tautininkai eina klaidingu keliu, kad skaldo „tautiškai“ nusistačiusį jaunimą ir t.t. Įsikarščiavęs Baltušis prikišo kunigams „lašinių“ šmugeliavimą ir kitus „griekus“. Kunigai, beabejo, dar labiau įkaito. Ginčai užkliuvo net už „tautos vadų“, o kun. Alminas išsitarė, kad Smetona esąs durnas, kaip čebato aulas!

Ginčai truko apie valandą su viršu. Ir nors tą dieną skaitėsi susirinkimas neįvykusiu, Baltušis vis viena surašė protokolą, kuriame pažymėjo, kad susirinkimas esąs neįvykęs del kunigų kaltės ir kad kun. Alminas įžeidęs Smetoną. Protokolą pasiūlė Baltušis pasirašyti valdybos nariams, bet šie bijodami įsipykti kunigams—atsisakė.

Praslinkus porai savaičių, Kretingos apskrities polic. vadas pašaukė skyriaus valdybos narius tardymui. Kad tardant geriau parodytų apie Smetonos įžeidimą, Baltušis savo ištikimiems sėbrams—Vasiliauskui ir Daukšui, pažadėjo išrūpinti policijoj tarnystę. Praslinkus vėl porai savaičių, pašaukė tardymui tuos pačius asmenis Klaipėdos kr. komendantas Liormanas.

Sužinojęs apie iškeltą bylą kun. Alminas, nieko nelaukdamas, nudūmė į Kauną pas patį „prezidentą“, bet jau buvo per vėlu. Smetona atsisakė su kun. Alminu kalbėti ir per kanceliarijos viršininką pranešė, kad kun. Alminas paduotų raštu pasiaiškinimą.

Pasibaigus tardymui, Baltušis aiškino, kad kun. Alminas greičiausia būsiąs atiduotas vyskupui J. Staugaičiui nubausti. Bet fašistai gerai žinodami, kad J. Staugaitis su nubaudimu nesiskubins, byla perdavė teismui.

Šis įvykis suinteresavo visą apylinkę ir visi laukė kuo tas baigsis.

Nesenai buvo teismas ir kun. Alminas, už „čebato aulą“ gavo 500 litų pabaudos, arba vieną mėnesį arešto.

Baltušis dabar yra muitinės viršininku, svarbiausis „liudininkas“ Vasiliauskas jau gavo policijos tarnystę Skuode, o kitam „liudininkui“ Daukšai yra tarnystė pažadėta.

„Jaunosios Lietuvos“ Grušlauskės skyrius visiškai išnyko.

Valstietis.

Fašistų aukas prisiminus.

Š. m. gegužės m. 12 d. sukanka metai, kaip Šiauliuose tapo fašistų nužudyti keturi nieko nekalti jaunuoliai: **Mokyt. Ruzgas Teofilius ir Gavėnas Petras**, žinomi valstiečių liaudininkų veikėjai; **Augaitis Vincas**, Gaurės valsčiaus valst. liaudininkų komiteto pirmininkas ir **Merkelis Aleksas**, Tauragės apskr. valst. liaudininkų komiteto reikalų vedėjas.

Tarp daugelio jau nužudytų, kruvinojo Voldemaro viešpatavimas pareikalavo dar ir šių, niekuo nenusikaltusių jaunuolių kraujo.

1927 m. pradėjusi dūkti fašistinė reakcija nežinojo ribų. Kiekvieną laisvesnių pažiūrų ir socialistinio nusistatymo žmogų, žvėrys fašistai rijo su didžiausiu pasigerėjimu.

Čia minimi fašistų nužudytieji keturi draugai, tai buvo Lietuvos kaimo biednuomenės avangardas. Jie, nepakeldami fašistinio teroro, bevelijo geriau vargti ištrėmime, negu lenkti savo galvas prieš fašistus smurtininkus. O juk taip buvo lengva: išsižadėk savo socialistinių įsitikinimų, pritark smurtui ir neteisybei—būsi laisvas, gerai aprūpintas ir niekas tavęs neterorizuos!

Galvažudžiai fašistai jų įsitikinimus gerai žinojo, suprato, kad tie jaunuoliai už jokius pinigus liaudies priešams neparsiduos. Todel pritaikė progą, kada jie sugrįžo į Lietuvą pasimatymui su savo namiškiais, fašistiniai budeliai juos sugavo ir be teismo, be viešumos ir be jokių kaltiės įrodymų 1929 m. gegužės m. 12 d. Šiauliuose nužudė.

Kad nužudytieji buvo tikri Lietuvos sūnūs ir pavergtosios liaudies draugai liudija vieno iš nužudytųjų rašytas paskutinis laiškas, kurį čia pakartojame:

„Gimiau neteisybių pasaulyje. Gyvendamas su jomis kovojau ir žustu. Bet žustu drąsiai, nors tikslo ir nepasiekęs — su obalsiu: kova už būvį!

Nors gaila būtų apleisti pasaulį jaunam esant ir nieko nenuveikus, bet matyt taip liki-

mas lemia, anot mūsų poeto Janonio: „Kiekviena kova reikalinga aukų!“ Mūsų prabočių aukos ir Sibiro kančios atgavo lietuvišką spaudą ir Laisvą Lietuvą. Mes šiandien einame jų pėdomis drąsiai ir nieko nebijodami nors žūstam, bet visuomenė, darbo ir vargo žmonės, mūsų balsą išgirs, nes gulėsime čia pat tėvų prakaitu aplaistytoj žemelėj ir turime vilti, kad teisybė kada nors ir mūsų žemėj užviešpataus“.

Paskutinis sudiev!

A. Merkelis.

11 d. gegužės, 1929 m.
Šiaulių kalėjimas.

Draugai! Minėdami šias fašistų aukas iškilmingai pasižadėkime nepaliauti kovoję iki galo, iki pikčiausi Lietuvos liaudies priešai fašistai bus nugalėti!

Vienas iš gyvųjų.

Vilniaus krašte.

Kaip dangui, taip ir ant žemės.

Šių metų gegužės m. 3 d. buvo mokinių mergaičių sekcijos vakarėlis. Programa: Pseudoromantizmas, Patriotizmas. 1 veiksmo vaizdelis, nežinomo autoriaus, „Lietuva“.

Vaidinant „Lietuvą“ deklamuoja:

„Lietuva, tu kenti pavergta. Tau grandys ant rankų. Tu nukankinta. Verkia Tavo sūnūs... Atsibusk Lietuva: kviesk žmones Tave išvaduoti, nutraukti grandis... nuimti nuo kryžiaus...“ ir dar kas tai panašaus.

Kažin kur tolumoj pasigirsta laisvės daina. Netrukus išeina lietuviškas ulonas. Traukia kardą, kad nukirsti grandinius, kuriais sukaustyta Lietuvą...

Nuo kėdės pakyla p. Aleksa (gimnazijos vicedirektorius) užsirioglina ant binos ir įsako:

— Gana! Nuleiskite uždangą! —

Salėj publika pradėjo švilpti, baubti, triukšmauti. Visi nepatenkinti p. Aleksos diktatorišku žygiu. Bet nieko nepadarysi. Šiandien jis čia yra ponas diktatorius.

Tai jau ne pirmas kartas, kad p. Aleksa nokinių vakarėlius, nežiūrint duotų leidimų, savo nuožiūra nutraukia, arba sutrumpina kelioms valandoms.

Šiuo kartu p. Aleksa įžiūrėjo, kad tas veikalėlis „Lietuva“ esąs didžiausis „kriminalas“, nes jame esanti atvaizduojama... šių dienų Lietuva nuo 1926 m. gruodžio m. 17 d !

Sako, kad tokiu Aleksos žygiu net p. Stašys esąs „nepatenkintas“, o mokiniai jau senai Aleksos nekenčia ir ruošiasi net prašymą rašyti, kad jį iš gimnazijos, kaipo ne lietuvį, pašalintų. Bet iš to tur būt nieko neišeis. Jei kada mūsų ponai ir susipyksta, bet ir vėl greit susitaiko. Mat, varnas varnui akies nekerta.

L—as.

Pavyzdingas dūšių ganytojas.

Balandžio m. 27 d. švenčiamos buvo penkių metų „Zitos“ draugijos sukaktuvės. Stud. S. skaitė referatą apie Vytautą, bet taip nevykusiai, kad zitietės ėmė žiova uti, o kad visai neužmigtų, kaip paprastai atsitinka, mėginta buvo jas kuom nors kitu užimti. Vieni pasirinko flirtą, kiti tarpusavy pradėjo pasikalbėjimą, treti užsiėmė kritika. Salėj pradėjo užti. Prelegentas skaitė referatą tik sau. Staiga pakilo zitiečių patronas kun. Bieliauskas ir ėmė lysti stovinčios publikos tarpan. Apsidairęs pamatė „beteisį“ mokinį C. Nežiūrint, kad mokinys C. ramiai stovėj, dūšių ganytojas sugriebė jį už palos ir išvedė pro duris. Sugrįžęs, savo šventą misiją atlikdinėjo toliau. Prikibo prie mok. K., bet šis nekreipė domės. Supykęs „ganytojiškai“ tą mokytoją pastūmė, tačiau nesutikęs pasipriešinimo, susisarmatijo ir pasitraukė. Paėjęs toliau prikibo prie ramiai stovėjusių mokinių pažangininkų, kurių jau nebegalėdamas bauginti išmetimu iš mokyklos ar bendrabučio, norėjo nors iš susirinkimo išmesti, bet ir čia nieko neišėjo.

Pažymėtina, kad Bieliausko „savieji“ susirinkime visą laiką neramiai laikėsi, bet nežina kodel jų „kunigėlis“ nematė.

Mokiniai tokiu dūšių ganytojaus elgesiu yra pasipiktinę. Bet tai ne vienas vienintelis atsitikimas. Jei turėt galvoj, kad tas dūšių ganytojas yra mokinių auklėtoju, bendrabučių diktatoriumi, tai jo „auklėjimas“ galės duoti tokius vaisius, kad kun. Bieliauskas ir K-o jais nebus patenkinti.

J. Š.

Laiškas iš Rytprūsių.

(Polit. emigr. žiniai).

Karaliaučiuje yra apie 25—30 žm. Lietuvos polit. emigrantų. Kai kurie iš jų dirba prie lauko (žemės ūkio) darbų, bet dauguma tebėra be darbo. Gyvena jie iš gaunamos bedarbių pašalpos po 9.30 R. M. savaitėje iš kurių reikia sumokėti 5 M. už butą, o valgiui palieka 4 M. Pragyventi labai sunku. Mieste emigrantams darbą dirbti draudžiama, nors jie ir patys susirastų. Sužinojusi policija, kad dirba, tokius tuojau pavaro. Keletas mūsų draugų dirba mieste, bet tik tokie, kurie turi kokių nors pretenzijų į Vokietijos pilietybę. Tokiems išduoda pažymėjimus, kad turi teisę darbą dirbti. Bet, kaipo politiniams pabėgėliams, vokiečiai neduoda jokių privilegijų. Musiškius vokiečiai varo į laukų darbus lygiai su kitais svetimšaliais darbininkais, kurių žemės ūkio darbams kas vasarą privažiuoja šimtai tūkstančių. Mūsiškiai gauna į metus dirbti kokius 3—4 mėnesius. Likusį laiką gyvena kaipo bedarbiai. Lauko darbais aprūpina tik per darbo biurus. Jei kas nors del sąlygų iš darbo pasitraukia, tam neduoda jokios pašalpos. Tiems, kurie ilgesnį laiką ima pašalpas, grasina atimti apsigyvenimo teisę. Apsigyvenimo teisė gauti dabar yra daug sunkiau negu seniau buvo. Keletas nesenai atvykusių draugų teko legalizuoti su dideliu vargu.

Policijos prezidiumo aukšt. valdininkai tiesiog pasakė neduosią apsigyvenimo teisės, ir tiek, tegul, girdi, važiuoja kur nori. Vokietija nėsanti niekuo nusikaltusi, kad ji turėtų priimti iš kitų kraštų varomus Lietuvos polit. emigrantus. Bet po ilgo pamokslo vis tik davė vizą 3 mėnesiams. Tačiau prigrasino, kad legalizuotieji neitų į bedarbių šelpimo įstaigas, bet, kad tiesiog važiuotų į žemės ūkio darbus. Policijos prezidiume pasakė, kad daromi žygiai mums visiems atimti žiemos metų duodamos bedarbių pašalpas, kaipo svetimšaliams.

Medžiaginė mūsų būklė sunki, moraliai esame prislėgti, todel įspėjame draugus, jei kas kame nors turite šiokį tokį darbą ir pragyvenimą, į Rytprūsius nevažiuoti. O jei kas norėtų važiuoti, tai pirmiau būtinai turi susirašyti su ten gyvenančiais.

T. Vinčius.

Karaliaučius, 29. IV. 1930 m.

Ats. Redaktorius ir leidėjas: Stasys Dainauskas. Spaustuvė „ZORZA“ Vilniuje.